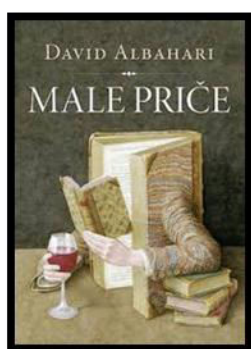

Давид Албахари и жанрът на късия разказ.

Разговор с Русанка Ляпова

Давид Албахари е сръбски писател от еврейски произход, роден през 1948 г. в гр. Печ, Югославия. През 1994 г. напуска родната си страна заедно със семейството си и заминава за Калгари, Канада. Освен писател той е и преводач на автори като Владимир Набоков, Джон Ъпдайк, Сол Белоу, Томас Пинчън, Сара Кейн, Карл Юнг и др. През 1982 година печели наградата *Иво Андрич* за своя сборник с разкази „Описание на смъртта” (в оригинал: *Opis Smrti*. Rad, Beograd, 1982.). Творчеството му е ориентирано както към романовия жанр, така и към писането на разкази. Сред по-известните му романи, преведени на български език, са: *Стръв* (Mamac. Stubovi kulture, Beograd, 1996), *Пиявиците* (Pijavice. Stubovi kulture, Beograd, 2005), *Лудвиг* (Ludvig. Stubovi kulture, Beograd, 2007), *Братът* (Brat. Stubovi kulture, Beograd, 2008). Въпреки не малкия брой романи, които е написал, разказите са откровеното му пристрастие. Несъмнено сред най-провокативните, що се отнася до формата, са излезлите през 2011 г. на български език от сборника *Кравата е самотно животно*.

На 15 и 16 ноември 2011 г. Албахари гостува в София по покана на издателство Жанет 45 за представяне на сборника на български език. Преди това той вече имаше три преведени романа, като доказателство за интереса към него като автор е и броят на преводачите му на родния ни език. Това са Виктория Меламед, Ася Тихинова-Йованович, Русанка Ляпова и Рада Шарланджиева. *Кравата е самотно животно* е сборник с текстове, които търсят активната роля на читателя, неговото дейно (съ)участие в (до)намирането на смисъл отвъд написаното. Тази тяхна особеност, както и характерната за Албахари изчистеност на изказа, неуморното му желание да експериментира с формата, да залага на подтекста и недоизказаното, ги прави модел за съвременен и новаторски начин на писане.

Русанка Ляпова е родена в Бургас, където е завършила английска гимназия. Следвала е сърбо-хърватска филология в СУ *Св. Климент Охридски* и работи с южнославянски езици. Обича джаз, море и некомерсиално кино, както и да превежда разкази и пиеси. Сред нейните автори са Миленко Йергович, Йовица Ачин, Мирослав Кърлежа, Радослав Петкович, Владимир Арсениевич, Слободан Селенич, Светислав Басара, Роберт Перишич, Едо Попович. За превода си на романа на Милорад Павич *Пейзаж, рисуван с чай* е удостоена с наградата на Съюза на преводачите в България за 2010 година.

Николай Узунов: По какъв начин достигнахте до преводаческия избор да се занимавате конкретно с Давид Албахари?

Русанка Ляпова: Албахари е от авторите, които много харесвам и ценя. Винаги съм обичала да превеждам разкази, това е любимият ми жанр. С този сборник нещата дойдоха някак от самосебе си. Първоначално бях превела и смятахме да издадем *Необикновени разкази*. Това са 60 къси разказа, които представляват контрапункт на друг по-ранен сборник „Обикновени разкази“. По думите на самия Албахари „историите в *Обикновени разкази* са най-вече за необикновени събития, докато в *Необикновени разкази* се говори за обикновени неща“. Мен лично във втория сборник ме привлече това откриване на чудото в делника, особеният ракурс, от който представеното събитие – обикновено на пръв поглед, - ставаше особено, значимо, неповторимо. Но в процеса на кореспонденция с автора той ми предложи да преведа току-що съставения от него нов сборник „Кравата е самотно животно“, който още не беше излизал дори на сръбски език. Книгата беше публикувана първо в превод на немски, после на български и едва след това на сръбски. Доволна съм, че се получи така, защото тази подборка много по-пълно представя търсенията на Албахари като разказвач, разнообразието от къси разкази – като се започне от афоризми, анекдоти, скетчове, притчи, премине се през монолози, пародии, алегии и се стигне дори до нонсенс. Изобилието в изброеното достатъчно ясно показва широките граници, в които авторът експериментира, а интересът, на който се радват тези разкази, вече е свидетелство за безспорния успех на експеримента.

Освен това предпочитам да превеждам съвременни писатели, а не толкова класици. Може би това крие риск от неправилна преценка. Вероятно не винаги онова, което ми се струва интересно, ще издържи „присъдата на времето“, както е прието да се казва. Но от друга страна усещането ми е, че моят език е по-адекватен на моите съвременници, че темите, за които пишат, са ми по-понятни и по-близки, и колкото и нескромно да звучи, по някакъв начин се чувствам „по-равна“ на тях и тъкмо затова ги предпочитам.

Има и нещо друго, което отново е свързано с разказите. Мисля, че близо половината от книгите, които съм превела, са сборници с разкази. Особена слабост имам към автори, които пишат само разкази. Да речем такива са Михайло Пантич и Йовица Ачин. Пантич е изключително вещ и увлекателен разказвач, той знае как да построи една история, умее да говори с различни гласове, да звучи силно и автентично и едновременно с това във всяка една история да е разпознаваем като стил. Йовица Ачин е личното ми пристрастие, защото е първият ми лично избран писател, защото не се бои да експериментира с чувства и емоции, да вгради

себе си в разказаната история. При това той го прави на много високо философско и теоретично ниво и се получава невероятна сплав между еротично и умозрително, между радикален експеримент и теоретична постановка и точно в това се крие прелестта и прелъстителната сила на неговата проза, която освен всичко друго е и игра на съблазняване, в която писателят не се страхува да заложил себе си. При Албахари нещата стоят по-различно. Той също обича да експериментира, което е видно и от текстовете в *Кравата е самотно животно*, но акцентът е може би най-вече върху формата. Изобщо те са безкрайно различни и ако трябва да обобща казаното, привлича ме разнообразието от гласове, теми и стилове в рамките на един жанр и не спирам да правя своите открития в това отношение.

Н. У.: Коя за вас е най-интересната специфика на късия разказ?

Р. Л.: Може би фактът, че колкото по-кратък е разказът, толкова по-наложителна е добрата литературна подготовка и подходяща нагласа при четенето, за да се постигне цялостност на възприятието. Много често същността остава недоизказана и читателят сам трябва да го вложи като смисъл след прочита, да го дооткрие и досътвори. С други думи разказът се случва едва със спирането на самото четене. Този процес изисква един вид съавторство, активно партньорство, при което ролите на *автор* и *читател* са по-скоро равнопоставени, отколкото подчинени една на друга. Смисълът, който би могъл да се извлече, не е даден като готов извод в края на историята, а предполага читателска инвенция. Всичко това превръща тези разкази в по-специален жанр.

Н. У.: Към какви концепции/идеи се придържате в своите преводи? Каква е за вас ролята на преводача в един текст?

Р. Л.: Мисля, че съм преводач, който се ръководи от конкретната *практика* и *опит*, а не толкова от строгото придържане към определени теории или преводачески стратегии. Основното според мен е преводът да е уловил *цялостния контекст* на оригинала, т.е. преводачът да е верен на духа на автора, на неговия стил, а не на буквата, сиреч да превежда дума за дума. Още в пролога към книгата си *Небеса* Йоан Екзарх казва следното за преводаческото изкуство: „Затова, братя, не придирийте, ако намерите някъде не същата дума, тъй като в нея е вложен същия смисъл. Защото така казва и свети Дионисий: „Неуместно е, смятам, даже погрешно е да се обръща внимание не на (чувствата) и смисъла, а на думите“. И не е правилно, ако поискат да разберат божественото (слово), да обръщат внимание само на голите звукове, а самото слово да не достига до тях, то остава вън от слуха им, щом не искат да знаят какво тази дума означава. И как е възможно с напълно равнозначни думи да се изказва (човек), като се държи за видимостта и за букви без смисъл и непознати думи и да отминава вложения в тях разум, като се заслуша в онова, което само шуми на устата и ухото?“ Позволих си този предълъг цитат, защото ми е любим и защото доказва, че още в зората на преводаческото изкуство са формулирани основните и за мен принципи на превода: да се превежда по смисъл.

Що се отнася до езика на Албахари в сборника с къси разкази, то той се придържа към един изчистен изказ, лишен от излишен блясък и претенциозност. Всичко е пределно просто и синтезирано, затова трябваше да се предаде внимателно и адекватно на български, да се избягва излишната и ненужна за нашия език повторителност – да речем на някои показателни и лични местоимения или на отделни думи. Знаете, че в българския е по-силна нетърпимостта към повторенията, отколкото в падежните езици като сръбския. Трябваше да се постигне специфичното звучене на разказите му, което е доста по-различно от стила и изказа в романите, където изобилстват дълги фрази, многобройни подчинени изречения, тъй като там Албахари се стреми да проследи мисълта в нейната сложност, често противоречивост, обърканост дори. Целта му в романите и в разказите е различна, затова и езикът им се различава в такава степен.

Н. У.: Какъв е приемът на Албахари в неговата родна страна? Все пак от 1994 г. той напуска родината си и се установява в Канада.

Р. Л.: Давид Албахари е сред обичаните и уважавани автори в своята родина. В някои кръгове дори го спрягат за потенциален кандидат за Нобелова награда. Фактът, че фигурира във всички сръбски антологии, споменава се задължително сред най-представителните им днешни писатели свидетелства красноречиво за ролята и позицията му в съвременната сръбска литература. И макар че близо двадесет години живее със семейството си в Канада, той продължава да пише на сръбски и никога не е правил опити да се вписва в друга литературна сцена. От друга страна темите, по които пише, откакто живее в Калгари, са свързани малко или много с *алиенацията* (в екзистенциално и дори в чисто езиково отношение). Така че може да се каже, че въпреки че животът му в Канада бележи тематично творчеството му, той по никакъв начин не се възприема като канадски автор.

Н. У.: Вие превеждате балкански автори, сред които: Давид Албахари, Едо Попович, Михайло Пантич, Милорад Павич, Йовица Ачин, Радослав Петкович, Анте Томич, Светислав Басара и др. Според Вас съществува ли една обща, голяма тема у тези балкански автори. Какви са най-общите прилики и различия?

Р. Л.: Доста трудно е да се говори обобщено за толкова различни автори. Може би онова, което ги свързва и обединява е фактът, че всичките са *съвременни автори, репрезентативни автори*. Повечето от тях са постмодерни, макар че това май в по-голяма степен се отнася за превежданите от мен сръбски и не толкова за хърватските автори. Ако се опитам да сравня, да речем Едо Попович и Албахари – взимам ги малко произволно, при това единият е хърватски, а другият сръбски писател, - то и при двамата има автобиографичен елемент, но той присъства по доста различен начин в творчеството им. Албахари многократно е заявявал, че не обича да пише за най-актуалните събития, за злободневното, за текущите случвания. Макар че отглас от

войната в бивша Югославия, както и от предишни исторически събития, присъства в книгите му. Докато при Попович актуалното диша в текстовете, които създава. Самият автор „присъства” в романите си със собствената си биография и отъждествяването между автор и герой, доколкото е възможно все пак при един художествен текст, е много по-голямо. Давид Албахари предпочита да е някак „отстранен”, ролята му е по-близо до всевиждащия разказвач дори когато си служи с Аз-ова форма на изказ, а той както и Едо Попович, има предпочитание към нея. На пръв поглед пише за неща, които всеки би могъл да каже, но всъщност са плод на премислен личен опит.

Онова, което харесвам в превежданите от мен автори, е, че всеки по свой начин залага на експеримента - в текста, в позицията на разказвача, в избраните теми. Сякаш за да ме привлече даде автор, трябва да има някаква закачка, нещо по-нестандартно, независимо дали е в езика, или в подхода. Има и нещо друго, като преводач на съвременни писатели имам удоволствието да контактувам с почти всички автори, които превеждам. Успокояваща е мисълта, че не си сам в борбата с текста, че винаги можеш да потърсиш помощ, в повечето случаи тя е реална и наистина безценна. От друга страна винаги присъства страхът, че авторът ще улови нещо сгрешено или неправилно като интерпретация, че ще има претенции към твоя превод. Ако писателят прекалено се опитва да вмешателства в превода, ако няма разбиране за неизбежните процеси при трансформирането на текста от един език на друг, то резултатът ще е скован и неестествен, няма „да диша“ на български, ще се получи хилаво подобие на оригинала. За щастие повечето от авторите, с които работя, са и преводачи и прекрасно разбират колко е важно преводът да бъде пресъздаден, а не буквално пренесен на другия език.

Н. У.: Имате ли някакви по-интересни случки около превода на *Кравата е самотно животно*?

Р. Л.: По-скоро не. Давид Албахари е много внимателен към своите преводачи, не се натрапва в работата им, но неизменно откликва на всяка молба за помощ и разяснения. Същевременно се стреми да е забавен и диалогичен. Несъмнено всеки писател се отразява като личност в написаното и в отношенията със своя преводач. При работа с дадено произведение понякога е доста странно, като започнеш да откриваш характерни особености от поведението на автора, от неговия ежедневен говор. В много случаи личното познанство с автора помага и при работата с творбите му – за по-бързото навлизане в стила, за разбиране на някои особености. А и в отношенията със самия текст има много динамика. В най-добрия случай се получава сцепление между преводача и текста, започваш да го усещаш почти физически, да се припокриваш с онова, което превеждаш и дори имаш чувството, че сам си способен да допишеш чуждия текст. Често ми се случва, като превеждам даден автор и реша да пиша някакви свои неща, да се усетя, че съм „прихванала“ неговия изказ, че се изразявам в неговия стил. В други случаи се чувстваш по-дистанциран, просто следиш и предаваш авторовия глас. Нещата остават само дотук. Липсва симбиоза между автор и преводач.

С кратките разкази на Албахари ми беше лесно да работя, усещах вниманието му, както и неговото доверие. Искам само за спомена, че за успеха на превода не малък дял има и Нева Мичева като редактор. Нейната прецизност и езиков усет са качества, на които много разчитам и вслушването в тях допринесе много за доброто звучене на *Кравата е самотно животно* на български.